

ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК ФАСИЛІТАТОР ЗМІН ДЛЯ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ОБЛАСТІ КИЇВСЬКОГО ПОЛІССЯ

Проаналізовано трансформацію, яка відбувається в індустрії українського туризму, зокрема ролі гастрономічного туризму як активного учасника соціокультурних, економічних і політичних процесів в даний час. Особливо гостро це відчувається в тих країнах, економіка яких перебуває в прямій залежності від його розвитку. Тому, важливим є розгляд процесів трансформації у розвитку туристської діяльності в фізико-географічній області Київського Полісся, яка має колосальні туристські ресурси і можливості. У розвитку внутрішнього і в'їзного туризму особлива увага приділяється гастрономічному туризму окремого регіону.

Для зростання внутрішнього туризму важливо, що бажання відпочивати за межами місця свого постійного проживання і подорожувати у населення не зникло, а фактор «відкладеного» попиту сприяє перерозподілу потоків туристів, які раніше виїжджали за кордон. Метою регіональних туроператорів є перехопити потік міжнародних і українських туристів і направити в свій регіон. Необхідно створювати зовсім нові види туризму, і на їх основі формувати нові турмаршрути. Цьому сприяє транзитне положення фізико-географічній області Київського Полісся, що знаходиться на перетині потоків внутрішніх туристів. Робиться висновок про те, що стратегія розвитку гастрономічного туризму повинна визначатися ініціативами по зміцненню традиційних зв'язків і відносин туристично-рекреаційної сфери з сільським господарством і етнокультурною складовою території, а також адаптацією галузі гостинності цього північного регіону України до потреб і переваг, які виникли вперше, що характеризує туристський попит в масштабі країни і світу в цілому.

Ключові слова: гастрономічний туризм, фізико-географічна область Київського Полісся, фізико-географічні райони, туристський попит.

Вступ. Фізико-географічна область Київського Полісся має значний потенціал для розвитку багатопрофільного і високоефективного туристично-рекреаційного господарства. Характеризується сприятливими природними і культурно-історичними рекреаційними ресурсами. Притягує до себе туристів не тільки своїми унікальними лісовими та болотними ландшафтами, але також яскравим і строкатим етнокультурним середовищем.

Постановка наукової проблеми. Національна кухня має особливу цінність як складова частина гастрономічного туризму, а також як важлива складова туристичного продукту. Для поліського краю сільськогосподарське виробництво є традиційним, і довгі роки було важливою галуззю економіки. Неоминула Київське Полісся і Чорнобильська катастрофа. Екологічний стан ландшафтів, що належать до угідь різного природокористування, при посиленні антропогенного навантаження як від техногенних катастроф так і від туризму, стає вразливим і погіршується. Залучення нових об'єктів в галузь вимагає їх ретельного відбору як з точки зору привабливості, а також і з боку збереження екологічного стану та естетичної привабливості. Очевидним шляхом виходу із кризи є розвиток території через організацію гастрономічного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях В. Бар'яхтар [1, 13], Р. Белевцев [9], С. Бойченко [11], І. Вишневецький [2], В. Давидовський [2], А. Довгань [4], Е. Соботович [9, 10], С. Спивак [11], А. Трофименко [2], В. Шестопапов [9], Б. Яковлев [9] висвітлено технічний, соціальний, політичний аспекти проблеми. Історіографію з питань культури харчування, розвитку і традицій харчування в польській кухні анонсують праці [3, 5, 6.].

Нами поставлена **мета** – знайти чинники туристської привабливості і оцінити найбільш важливі екологічні характеристики території з об'єктами туризму в Київському Поліссі. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: визначити пріоритети жителів краю у виборі найбільш значущих природних та історико-культурних пам'яток; оцінити туристську привабливість існуючих і нововведених об'єктів, а також врахувати негативний вплив туристських потоків на навколишнє природне середовище та об'єкти історико-культурної спадщини; виявити умови збереження і раціонального використання нововведених унікальних природних та історико-культурних ресурсів для організації гастрономічного туризму.

Методологічною основою дослідження є системно-структурний та синергетичний підходи до вивчення проблеми.

Виклад матеріалу дослідження. Характерними рисами природних умов території є низинний рельєф з широкими заболоченими річковими долинами, високий рівень ґрунтових вод, позитивний баланс вологи, панування дерновопізолистих і болотних ґрунтів, які сформувалися переважно на піщовому субстраті, значне розповсюдження соснових лісів з домішками широколистяних порід.

Клімат помірно-континентальний з теплим і вологим літом та м'якою зимою. Кожен сезон року характеризується своїми позитивними та негативними погодними умовами. Перехід від однієї пори року до іншої проходить поступово.

Кліматичні умови Київського Полісся і його рельєф зумовлюють значну обводненість території.

Річки (Здвиж, Прип'ять, Ірпінь, Словечна, Желонь, Грезля, Ілля, Норин, Уж, Вересня, Тетерів) зазвичай використовуються за господарчими потребами і для відпочинку. Утворення боліт обумовлене всім комплексом фізико-географічних умов і в першу чергу характером рельєфу, кліматичними умовами, гідрографічними і гідрологічними особливостями, близьким заляганням до поверхні ґрунтових вод. Серед лісів основну роль відіграють соснові, дубово-соснові, дубово-грабові та вільшаники.

Фізико-географічна область Київського Полісся розташована між Житомирським і Чернігівським Поліссям. Західна частина території відповідає західній межі Українського кристалічного щита. Східна межа проходить по долині Дніпра, південна відповідає межі між Поліссям та Лісостепом. На півночі фізико-географічна область виходить за межі України в Білорусь. Вся територія Київського Полісся входить в межі розповсюдження морени дніпровського льодовика. Морену зазвичай підстилають і покривають водно-льодовикові відклади. Широко розвинені також давні і сучасні алювіальні відклади. Зустрічаються озерні утворення. Вся територія області представлена акумулятивною рівниною, тоді як в Житомирському Поліссі значні площі обіймає денудаційна рівнина. Річкові долини Київського Полісся менше глибокі та більш широкі у порівнянні з долинами річок Житомирського Полісся. Льодовикові і водно-льодовикові форми рельєфу зустрічаються в межах розповсюдження морени. За термічними умовами та умовами

зволоження Київське Полісся має зменшені річні суми опадів та збільшені літні суми температур на відміну від Житомирського Полісся. Основні водоносні горизонти приурочені до юрських, верхньокрейдяних і палеогенових відкладів та мають напірний характер. Під лісами в Київському Полісся залишилися головним чином території, які мало придатні або ж не придатні до ріллі.

Значна мозаїчність ландшафтів утруднює їх сільсько-господарське використання, а для рекреаційного це стане в нагоді.

Зміна тектонічних і геолого-геоморфологічних умов при переході від Житомирського Полісся до Київського Полісся візуалізує розповсюдження зандрової рівнини з дерновими-слабопідзолистими ґрунтами і лісами борового і суборового типу і моренно-зандрову рівнину з переважанням дерново-підзолистих ґрунтів з остатками суборових і сугрудових лісів. Значні площі в межах Київського Полісся займає піщано-боровий тип місцевості з дерново-підзолистими ґрунтами, приуроченими до надзаплавних терас річок. На окремих ділянках зустрічаються типи місцевостей лесових еродованих «островів» з сірими лісовими ґрунтами і моренно-погорбкований збезлісений тип місцевості з дерново-підзолистими ґрунтами.

Поєднання типів місцевостей та характеру розвитку місцевих фізико-географічних процесів виділяє у **області Київського Полісся** такі фізико-географічні райони:

1. Руднянсько-Вільчанський пагорбкований зандрово-хвилястий з еоловими формами рельєфу (з переважанням місцевостей залісної зандрової рівнини) фізико-географічний район. Займає не значну окраїну північну знижену частину області (Поліський район, межиріччя Словечни, Желоні, Грезлі, Іллі). Має вигляд зниженої акумулятивної низовини, яка відрізняється дуже значним ранньо-антропогенним розмивом та значним розповсюдженням водно-льодовикових й давньо-алювіальних пісків. Панують місцевості залісної зандрової рівнини з дерново-підзолистими ґрунтами, піщано-борові місцевості. Підпорядковане значення мають моренно-рівнинні збезлісені місцевості з дерново-середньопідзолистими ґрунтами, западинно-болотні місцевості прохідних долин і давніх озер й заплавні лучно-болотні місцевості. В межах зандрової рівнини поширені древні еолові форми рельєфу. В сучасну епоху розвіювання призводило до утворення бугристих пісків, які місцями розвіюються і до тепер.

2. Нижньоузський зандрово-хвилясто-пагорбкований з сильно вираженими еоловими формами рельєфу (з переважанням заплавних і борових терас) фізико-географічний район. Захоплює невелику північно-східну частину регіону (межиріччя Грезлі й Норин), а далі на південь від нижньої течії річок Уж, Вересня (чималі території Поліського та Іванківського районів). Межує на заході з Народицько-Іванківським фізико-географічним районом й на сході обмежений сучасною долиною Дніпра. Великі площі займають заплавні і борові тераси річок Уж, Тетерів, Здвиж. Переважають зандрові рівнини з дерново-слабопідзолистими ґрунтами під борами і суборами. Район характеризується ще більш вираженими еоловими формами рельєфу.

3. Народицько-Іванківський підвищений полого-хвилястий моренний фізико-географічний район. Займає широку територію між річками Уж і Тетерів й частину Народицького і Малинського адміністративних районів Житомирщини та незначну територію Поліського та чималу – Іванківського районів Київської області. Поверхня району більш підвищена, що пояснюється незначним розмивом в антропогені. За геологічною будовою переважна частина району нагадує плато. Природні властивості району визначаються пануванням місцевостей полого-хвилястої моренної рівнини переважно з супіщаними дерново-підзолистими ґрунтами, які зустрічаються між річками Уж і Тетерів. Поряд з ним поширені місцевості моренно-зандрової рівнини. Піщано-пагорбкуватий боровий тип місцевості (правобережжя річки Уж, де поширені піщані еолові форми рельєфу, які мають вигляд дюн або гряд висотою 8-10м) і заплашний лучно-болотний – поширений в долинах річок Тетерева, Уж та їх приток, не набули широкого розповсюдження. Лесові схили, які здіймаються над заплавою Тетерева, в багатьох місцях прорізаються балками і ярами.

4. Нижньотетерівський водно-льодовиковий давньо-алювіальний (з пануванням піщано-пагорбкуватих борових місцевостей) фізико-географічний район. Проходить витягнутою смугою із заходу на схід Іванківським, Вишгородським районами Київської області. Займає незначну частину регіону, а саме Малинського й Радомишльського адміністративними районами. Район відрізняється значним поширенням водно-льодовикових і давньо-алювіальних пісків. Панують місцевості піщано-пагорбкуватого типу з дерново-слабопідзолистими ґрунтами і

полого-хвилясті зандрові залісені рівнини з глинисто-піщаними дерново-слабопідзолистими ґрунтами. Зустрічається також западино-болотний тип місцевості прохідних долин і давніх озер, а у здовж річок простягається заплавної лучно-болотний тип місцевості.

5. Здвизько-Ірпінський моренно-зандровий лесовий фізико-географічний район займає незначну південну територію Радомишльського, Брусилівського адміністративних районів, Бородянський, Вишгородський Київської області. Поверхня фізико-географічний району займає більш високе гіпсометричне положення. Характеризується меншим доантропогеновим розмивом. Великі площі у межиріччях займають моренно-зандрові збезлісені рівнини з дерново-середньопідзолистими ґрунтами. Тут морена залягає неглибоко під водно-льодовиковими пісками. Поверхня полого-хвиляста, інколи зустрічаються невисокі моренні пагорбки. Лісова рослинність частково збереглася у вигляді островних борів та суборів [7].

6. Чистогалівсько-Корогодський займає Іванківський район Київської області на правобережжі Прип'яті. Особливістю фізико-географічного району є наявність моренних гряд та пагорбів, які утворюють підвищену грядку. Яка різко виділяється на фоні Поліської рівнини. Своєрідністю району є розповсюдження лесовидних відкладів на другій заплавної терасі Прип'яті, яка безпосередньо прилягає до смуги моренних пагорбів (між Чорнобилем та населеним пунктом Лелев). Моренно-погорбкований тип місцевості є переважаючим. Найбільшу площу обіймають місцевості лесових «островів» (в районі населених пунктів Буряківки до Чорнобиля, Вербівка та Великий Корогод, Чистогалівка, Копачі, Лелев). Залісені в минулому ділянки пагорбів та гряд на сучасному етапі безліссі та розорані. Зрідка на схилах зустрічаються залишки природної рослинності у вигляді окремих дерев дуба, липи, ясена, та кущі ліщини, бересклета, шипшини.

7. Нижньоприпятьський розташований між нижньою течією річки Прип'ять і Дніпро на лівобережжі Прип'яті (незначна територія Іванківського району Київської області). Простягається за межі України на територію Білорусі. Характерною особливістю фізико-географічного району є широке розповсюдження заплавної Прип'яті та Дніпра, серед яких піднімаються підіймаються уцілілі від розмиву ділянки перших надзаплавної (борових)

терас. Розповсюдженими є давньоруслові зниження, які мають рівні наближені до сучасних заплав та звичайно розглядаються як заплавні ділянки, так як під час водопілля вони заливають чи підтоплюються весняними водами [10 с. 88]. Панівними є два типи місцевості: заплавної лучно-болотний (заплави Прип'яті та Дніпра) та пісчано-погорбованій боровий (підвищена піщана гряда тягнеться від кордону Білорусі на південний захід по лінії населених пунктів : Червоне-Зимовище-Ладижичі) з дерново-слабопідзолистими ґрунтами. В минулому вся тераса була вкрита сосновими лісами на разі соснові насадження зустрічаються на дюнних пісках – червонотол. Розповсюджені сипучі, розвіюванні піски на місцях колишніх знищених лісів.

Очевидним постає використання ландшафтів як естетичного і рекреаційного ресурсу у поєднанні з унікальними харчовими традиціями поліщуків для розвитку на теренах Київського Полісся гастрономічного туризму.

Принагідно порушено питання регіональних особливостей традиційної поліської їжі, напоїв та продуктів харчування. Дослідження М.Маркевича, П.Чубинського, Хв.Вовка, З.Клиновецької, К.Мошинського, Л.Молчанової, Л.Артюх, О.Воропай, етнографічно марковані, у яких подано докладні описи народних страв і частково локальну характеристику. Варто відзначити дослідження В.Скуратівського «Русалії», у якому поряд з іншими матеріалами представлено розділи про роль хліба в обрядах та святах та про обрядові напої, які відбивають частину матеріальної культури Полісся, вихідцем з якого був сам дослідник.

В цілому у розвитку гастрономічного туризму на регіональному рівні спостерігається парадоксальна ситуація. Найбільше вираженими є парадокси: ресурсів, адміністративно-бюрократичні, фінансового забезпечення, параінформації, клієнтів, демонстративно-амбіційні, псевдобізнес (бізнес-симуляр), міфотворчості.

Розвиток гастрономічного туризму припускає консолідацію зацікавлених суб'єктів. Проектується модель гастрономічного туризму (рис. 1), яка підпорядкована етапам.

Новий турпродукт – гастрономічний тур повинен надаватися, спираючись на очікування споживачів та сприйняття ними послуг на відповідність їхнім вимогам, що можна здійснити застосувавши модель забезпеченої якості – SERVQUAL (автори В. Зайтамль,

Рис. 1. Проектна модель гастрономічного туризму

А. Парасураман, Л. Беррі). Вона ґрунтується на факторах:

- зорове сприйняття (приміщення, обладнання, зовнішній вигляд персоналу);
- надійність (здатність надати обіцяну послугу точно в строк);
- чутливість (готовність допомогти клієнту та швидко його обслужити):
 - професійність персоналу (конфіденційність обслуговування);
 - індивідуальний підхід (турбота про кожного клієнта).

Отже гастрономічний туризм як фасилітатор змін в фізико-географічній області Київського Полісся дозволяє відкривати потаємні думки, почуття та стан споживача туристських послуг. Це забезпечує щирість і довіру до персоналу, а також провокує химерне і несподіване поєднання образів, понять і значень, що є частиною гастрономічної творчості: гастрономічні майстер-класи в зелених садибах, етнопарках, музеях, фестивалях, присвячених продуктам

харчування, на територіях ОТГ, ресторанах на продовольчих ринках. Перспективно Київське Полісся в майбутньому буде привабливою для туристів територію з набором туристичних атракцій і розвинутою туристичною інфраструктурою. Саме наявність і якість туристичної інфраструктури визначають кількість туристів, які будуть відвідувати дестинацію. Простір дестинації має як фізико-географічні так і адміністративні межі, що визначають форму управління, імідж території і рівень конкурентоспроможності на туристичному ринку.

Висновки і перспективи дослідження. Питання традиційної поліської народної їжі, яка має виразні локальні особливості, зумовлені способом життя та географічно-кліматичними умовами фізико-географічної області Київського Полісся даним дослідженням не вичерпуються. Запропонована проектна модель гастрономічного туризму відшліфується в кожній територіальній громаді, що надасть інноваційний поштовх до розвитку гастрономічного туризму як фасилітатора змін у концепції відпочинку та розваг. На основі аудиту дестинації проводиться формування концепції розвитку проектованої території з подальшим плануванням територіального туристичного продукту, створенням пропозиції видових туристичних продуктів, визначення необхідної для них інфраструктури та всього потрібного для розвитку. В подальшому проводиться операційне планування по розвитку кожного окремого продукту та території загалом, пропонуються перспективні туристичні продукти.

Рецензент – кандидат географічних наук А. В. Орещенко

Література:

1. Барьяхтар В. Г. Двадцать первый век: производство энергии, уровень жизни, экология, проблемы. Геофизический журнал. 2006. Т. 28, № 3. С. 7–18.
2. Вишневський І., Давидовський В., Трофименко А. Екологічно чиста атомна енергетика: технічний, соціальний, політичний аспекти. Вісник НАН України. 2001. № 9. С. 12–28.
3. Гонтар Т. А. Традиционная и праздничная пища украинцев Полесья в XIX – XX вв. Советская этнография. 1986. № 5. С. 10–13.
4. Довгань А. І. Природно-екологічна безпека населення України та її регіонів. Науковий часопис Нац. пед. університету

ім. М. П. Драгоманова. Сер. 04. Географія та сучасність. 2003. Вип. 9. С. 114–123.

5. Київське Полісся: Етнолінгвістичне дослідження / Березанська С. С., Гаврилюк Н. К., Дяченко В. Д. та ін. Відп. ред. І. М. Железняк; АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1989. 268 с.

6. Костриця М. Ю., Костриця Н. С. Природа і матеріальна культура Житомирщини / Житомир : МАК, 1999. – С. 57-62.

7. Мінеральні ресурси України і світу : щорічник. Київ : ГЕОІНФОРМ України, 2003. 467 с.

8. Нестерчук І. К. Геоекологічний аналіз: концептуальні підходи, сталий розвиток : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2011. 312 с.

9. Состояние проблемы захоронения РАО в Украине и геологические аспекты их изоляции / Соботович Э. В., Шестопалов В. М., Белевцев Р. Я., Яковлев Б. Г. Проблемы Чернобыльской зоны отчуждения. 1996. Т. 3. С. 5–16.

10. Соботович Е. Де і як ховати радіоактивні відходи. Вісник НАН України. 1998. № 3/4. С. 1–5.

11. Термодинамика газового обмена в окружающей среде / Белевцев Р. Я., Бойченко С. Г., Спивак С. Д. и др. Киев : Наук. думка, 2007. 247 с.

12. Физико-географическое районирование украинской ССР / под ред. В. П. Попова, А. М. Маринича, А. И. Ланько. Киев, 1968. 684 с.

13. Чернобыльская катастрофа / гол. ред. В. Г. Бар'яхтар. Київ : Наук. думка, 1996. 575 с.

14. Чернобыльская катастрофа — 20 років : участь Інституту геохімії навколишнього середовища в подоланні наслідків / гол. ред. Е. В. Соботович. Київ : Салютіс, 2006. 404 с.

И. Нестерчук

ГАСТРОНОМИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ КАК ФАСИЛИТАТОР ИЗМЕНЕНИЙ ДЛЯ ФИЗИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ ОБЛАСТИ КИЕВСКОЕ ПОЛЕСЬЕ

Проанализирована трансформация, которая происходит в индустрии украинского туризма, в частности роли гастрономического туризма как активного участника социокультурных, экономических и политических процессов в

настоящее время. Особенно остро это ощущается в тех странах, экономика которых находится в прямой зависимости от его развития. Поэтому, важным является рассмотрение процессов трансформации в развитии туристской деятельности в физико-географической области Киевского Полесья, которая имеет колоссальные туристские ресурсы и возможности. В развитии внутреннего и въездного туризма особое внимание уделяется гастрономическому туризму отдельного региона.

Для роста внутреннего туризма важно, что желание отдыхать за пределами места жительства и путешествовать у населения не исчезло, а фактор «отложенного» спроса способствует перераспределению потоков туристов, которые раньше выезжали за границу. Целью региональных туроператоров есть перехватить поток международных и украинских туристов и направить в свой регион. Необходимо создавать совершенно новые виды туризма, и на их основе формировать новые турмаршруты. Этому способствует транзитное положение физико-географической области Киевского Полесья, которая находится на пересечении потоков внутренних туристов. Делается вывод о том, что стратегия развития гастрономического туризма должна определяться инициативами по укреплению традиционных связей и отношений туристско-рекреационной сферы с сельским хозяйством и этнокультурной составляющей территории, а также адаптацией отрасли гостеприимства этого северного региона Украины с потребностями и преимуществами, которые возникли впервые, характеризующие туристский спрос в масштабе страны и мира в целом.

Ключевые слова: гастрономический туризм, физико-географическая область Киевского Полесья, физико-географические районы, туристский спрос.

I. Nesterchuk

GASTRONOMIC TOURISM AS A PHASILITATOR OF CHANGES FOR THE PHYSICAL-GEOGRAPHICAL REGION OF THE KYIV POLISSYA

The transformation that takes place in the Ukrainian tourism industry, in particular the role of gastronomic tourism as an active participant of socio-cultural, economic and political processes in the present is analyzed. This is particularly acute in those countries whose economies are directly dependent on its development. Therefore,

it is important to consider the processes of transformation in the development of tourism in the physical-geographical region of the Kyiv Polissya, which has tremendous tourist resources and opportunities. In the development of domestic and inbound tourism, particular attention is paid to gastronomic tourism of a separate region.

For the growth of domestic tourism, it is important that the desire to rest outside the place of permanent residence and travel in the population did not disappear, and the factor of «delayed» demand contributes to the redistribution of flows of tourists who had previously traveled abroad. The purpose of the regional tour operators is to intercept the flow of international and Ukrainian tourists and send them to their region. It is necessary to create completely new types of tourism, and on their basis to form new tour routes. This is facilitated by the transit situation of the physical-geographical region of the Kyiv Polissya, which is at the intersection of flows of domestic tourists. It is concluded that the strategy of development of gastronomic tourism should be determined by initiatives to strengthen traditional ties and relations of the tourist and recreational sphere with agriculture and ethno-cultural component of the territory, as well as adaptation of the hospitality industry of this northern region of Ukraine to the needs and preferences that have arisen for the first time, which characterizes the tourist demand on a scale of the country and the world at large.

Key words: gastronomic tourism, physical-geographical region of the Kyiv Polissya, physical-geographical districts, tourist demand.

Надійшла до редакції 28 жовтня 2018 р.